

פרשת שַׁפְּטִים

צִדְקָה תִּשְׁפָּר אֶת־קִרְבָּנָהּ – שְׁפָטִים

שׁוֹם תְּשִׁים עָלֶיךָ מְלֶךְ... מְקַרְבֵּי אַחִיד... – למה צריך מלך בשר ודם?

פרשתנו עוסקת במינוים של בעלי שררה שונים, האמורים להנהיג את העם, ומפרטת את התפקידים שלהם. הפרשה פותחת ב-"שְׁפָטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ... וְשֹׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפָּט צְדָק". פרשתנו מתייחסת גם אל הכוהנים, אל הלויים ואל הנביאים, אך אין בהם משום חידוש כעת, על סף הכניסה לארץ. אך בפרשתנו מתגלה גם תפקיד שעד עתה כמו לא היה לו מקום בעם ישראל. מדובר במצוה אותה אמורים בני ישראל לקיים לעתיד לבוא, "כִּי תָבֹא אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וַיְרַשְׁתָּהּ וַיִּשְׁבְּתָהּ בָּהּ וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מְלֶךְ". מצוה זו ניתן לקיים רק לאחר כיבוש הארץ וחלוקתה ולא קודם לכן. כאשר יבוא הרגע הנכון, מצוה אותנו התורה "שׁוֹם תְּשִׁים עָלֶיךָ מְלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מְקַרְבֵי אַחִיד". עלינו "לשׁוֹם עֲלֵינוּ" מלך מורם מעם, שגם בעלי השררה האחרים, חייבים בכבודו, ומחוייבים לקבל עליהם את מרותו.

יש מקום לשאול באשר לטיבו של המלך ומדוע הוא קרוי בשם זה דווקא? מה הם יחסי הגומלין בין עם ישראל ובין המלך שהוא "שם על עצמו"? ומדוע אמור מינויו של המלך להיעשות, בשעה שלכאורה כבר "לא צריך אותו", לאחר שכבר כבשו את הארץ וחילקוה? הרי הנימוקים שהעלו זקני בני ישראל באזני שמואל הנביא, כאשר באו ובקשו "שִׁימָה לָנוּ מְלֶךְ", היו "וַיֵּצֵא לִפְנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת מִלְחַמָּתָנוּ"? לכאורה, הזמן הראוי ביותר לכך הוא עכשיו, רגע לפני שמתחילים בכיבוש הארץ?

כדי שנוכל להשיב על השאלות שלעיל, עלינו לעלות לשורשה של המילה 'מְלֶךְ' - מ.ל.ך. וכדרכנו, נחפש אחר המופע הראשון בתורה של מילה הנגזרת משרש זה. להפתעתנו, נגלה ששני המופעים הראשונים מתייחסים אל נְמַרְד, "וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בְּבֶל וְאָרָךְ וְ...". שמרד בקב"ה, הנהיג עבודת אלילים והשליך את אברהם אבינו אל תוך כבשן האש, בשל אמונתו בבורא עולם. האם זו הדמות שאמורה להשאיר את חותמה הרוחני על מלכי ישראל? חיפוש מבוקר מחדש, מגלה שיש אולי מופע אחר ומוקדם יותר, של מילה משורש "מרובע" - "וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה". כידוע, שורשי המילים בלשון הקודש הם בני שלוש אותיות. האם ייתכן שהמילה 'מְלֶאכֶת' נגזרת מהשורש מ.ל.ך? והרי לכאורה מדובר בעיסוק נחות, שאינו ראוי למעמדו של מלך? אך טיעון זה של אי התאמה, נופל מיידית, שהרי כל מעשה הבריאה קרוי מְלֶאכֶת, מְלֶאכֶת שנעשתה ע"י מְלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הקב"ה, ככתוב "וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה". כדי להוסיף ולקשור בין מְלֶאכֶת וּמְלֶךְ, נבחן את מצוות איסור מְלֶאכֶת בשבת. מעניין שהתורה אוסרת בשבת מְלֶאכֶת דווקא, ולא עֲבֹדָה. כאן אנו נכנסים להבדל שבין מְלֶאכֶת האסורה, ובין עֲבֹדָה (הפעלת מאמץ פיזי) לצורך השבת, שהיא מותרת. ומהו ההבדל בין עֲבֹדָה לְמְלֶאכֶת? אם נתמקד בעיצורים שבמלה 'מְלֶאכֶת' נקבל 'מְלֶךְ', העומד בראש הסולם. לעומת זאת, מהמילה 'עֲבֹדָה' נקבל 'עֲבָד' שמקומו בתחתית הסולם החברתי.

מכאן ניתן להבין שְׁמְלֶאכֶת היא פעולה יצירתית המולידה דבר חדש, המבצעת מחשבתו ורצונו של בעל שכל ומחשבה. לעומתה, הַעֲבֹדָה מלשון עֲבָד, מתייחסת בדרך כלל, לעבודה פשוטה ולא יצירתית, הכרוכה בהשקעת מאמץ גופני לאורך זמן ("עבודת עבד"). ומסביר הרש"ר הירש שהמילה 'מְלֶאכֶת' היא למעשה הטיה בנקבה, של המילה 'מְלֶאכֶת'. וכשם שהמְלֶאכֶת היא תוצאה של מחשבה, כך המלאך הוא אישיות, שליח המבצע את כוונתו ומחשבתו של בעל שכל, המגשים את מטרת שולחו. מלך על פי תורה, אמור להיות ממונה לרצון העם ועל פי בקשתו, כפי שהתורה מקפידה להזכיר "וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מְלֶךְ". מצד שני קובעת התורה "שׁוֹם תְּשִׁים עָלֶיךָ מְלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ", וכפי שקובעים חז"ל מינויו של מלך חייב להיעשות בהוראת הסנהדרין ועל פי נביא (בחירתו של הקב"ה). מדוע חייב תהליך המינוי להיות דו-צדדי? האם לא די בבחירתו של הקב"ה? לכאורה, המלך הראשון שמלך על עם ישראל היה שאול, אך חז"ל מתייחסים אל משה רבינו כמי שמילא את כל התפקידים האפשריים המוזכרים בפרשתנו. הוא היה לוי, וגם שימש ככהן הראשון, שהכשיר את אהרון ובניו לכהונה, הוא קרוי "אדון הנביאים" והוא שימש גם כמלך.

בדרך לים סוף, כאשר פרעה רודף אחריהם, הם פונים ישירות אל הקב"ה "וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'". מנקודה זו ועד סוף החומש לא נמצא עוד פנייה ישירה של העם אל הקב"ה. ובאותה מידה, למעט במעמד הר סיני, לא נמצא פנייה ישירה של הקב"ה אל עם ישראל. אך גם במעמד הר סיני, לאחר שתי הדברות הראשונות, שעל כל אחת מהן פרוחה נשמתם, הם מבקשים ממשה "דַּבֵּר אֵתָהּ עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹקִים פֶּן נָמוּת". ואכן, את שאר הדברות שמע משה בלבד והעבירן אליהם. כעת ניתן להבין את מהותו של המלאך הטבועה במלך. מלאך הוא שליח, שאמור לבטל את עצמו ולשמש כזרועו הארוכה של המשלח. עם ישראל ממנה כאן את משה רבינו כשליחו בפני הקב"ה, "אֲשִׁימָה עָלַי מְלֶךְ". הם ממנים את מי שהקב"ה כבר בחר בו בחורב ליד הסנה, ושלח אותו אליהם ("כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶ-הָ-יָ-הּ שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם"). המלך הוא שליח כפול, של שני הצדדים. מחד, הוא שליח של עם ישראל מול הקב"ה, ומוכן למסור את נפשו בעבורם. מצד שני הוא שליחו של הקב"ה אל עם ישראל ומביא בפניהם את דבר ה'. האם ניתן לייצג את שני הצדדים בו זמנית? הרי קיים חשש ל"ניגוד אינטרסים", ואז, למי הוא יהיה נאמן יותר? התשובה לכך פשוטה. הקב"ה הוא אמנם מלכו של העולם כולו, אך בעבור עם ישראל הוא גם אב, "אבינו מלכנו". לכן אין משהו שגורם נחת רוח גדולה יותר לקב"ה מאשר טובתם של ישראל, אותה היטיב משה לדרוש, וכפי שמעיד עליו הקב"ה "לֹא כֵן עֲבָדִי מִשָּׁח, בְּכָל בַּיְתִי נֶאֱמָן הוּא".

ומדוע קרוי המלך בשם זה דוקא? מה מיוחד כל כך באותיות המרכיבות את שמו? אחת מהדרישות המוקדמות למינוי מלך היא "מְקָרֵב אֶחָיד תְּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ". על דרך הרוחניות כמו רמוזה פה דרישה שהמלך יהיה ברמה גבוהה של פנימיות. אם נתבונן באותיות הסדורות של האלף-בית נגלה כי האותיות הפנימיות ביותר הן 'כ' ו-'ל', ולכאורה אין הכרעה מי מהן פנימית יותר, כי מספר האותיות הוא זוגי. אך על דרך פנימיות יש אות אחרת, הפנימית משתייהן. אם נתייחס לאלף-בית המורחב, הכולל גם את האותיות הסופיות, נגלה שהאות 'מ' היא האמצעית ביותר והיא הפותחת את המילה מֶלֶךְ. כלומר שהאותיות 'מ', 'ל' ו-'כ' הן הפנימיות ביותר, ומלמדות על מהותו של המלך כפי שניתן לראות:

א-ב רגיל - א ב ג ד ה ו ז ז ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת
מורחב - א ב ג ד ה ו ז ז ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

המלך, אף שעוסק ואחראי להנהגות חיצוניות, אחראי לפנימיותו של עם ישראל, הוא הלב הפועם, המזרים את הדם בכל הגוף ואת ההתלהבות (מלשון להבה) וזה תפקידו. רבנו בחיי טבע את הכלל "אין מלך בלא עם". מה פשרה של המילה 'עם'? הרכב האותיות וסדרן מרמז על קשר אל המילה 'עם'. בני עם אחד קשורים יותר לבני עַמִּים, לאלה שְׁעַמִּים, יותר מאשר לאחרים שאולי אֲתָם פיסית אך אינם עַמִּים. קשר האחוה הפנימי המבוטא ע"י המילה 'עם' חזק יותר מהקשר החיצוני – אֲתָם. אך קיים שורש אחר, אליו קושרת החסידות את המילה עַם, השורש ע.מ.מ. מלשון "גחלים עוממות".

העַם ככלל, ובמיוחד יחסית אל המלך, נראה עמום וללא הארה מיוחדת. בכל אחד מישראל נשמה גדולה, אלא שהחיצוניות ה"כהה" שלה כמו מכסה ומסתירה על האש שבה. מתפקידו של המלך להפיח רוח בגחלים עד כדי התלהבות, להעלות מהם ניצוצות כדי לחמם ולהאיר את סביבתם באור האלוקי הטמון בהם. עליו להוציא אותם מהקריירות והעמימות אל החמימות ולחברם אל הקב"ה. כעת יקל עלינו להבין, מדוע מינויו של המלך אמור להיעשות רק לאחר שיגיעו אל המנוחה ואל הנחלה. מינויו של המלך לא נועד לצורך ניצחונות צבאיים. חיפוש אחר מלך למטרה זו יש בו כדי להביע חוסר אמון חלילה בקב"ה, ולבטוח בבשר ודם. אך לאחר שהגיעו אל הנחלה, מתעורר הסיכון של "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט", של סיאוב חומרני. כאשר מבקשים מלך לשם שמים, מובטח להם שהמלך יזכה לכוחות אלוקיים שיאפשרו לו לנצח על המלאכה, לסלק את עמלק שבלב, להקים את בית הבחירה ולהשרות השכינה האלוקית בתוכם ("וַיַּעַשׂ לִי מִקְדָּשׁ וַשְׁכַּנְתִּי בְּתוֹכָם").

מאפיין נוסף המייחד אותיות אלה הוא שהן משמשות גם כאותיות שימוש. כאשר זקני ישראל מבקשים משמואל הנביא מלך, הם מזכירים "וַיֵּצֵא לְפָנֵינוּ". המלך אמור להיות הרועה הרוחני, "המוציא והמביא" את העם. האות 'מ' משמשת לציון המקור. המלך אמור להוציא אותם למלחמה על כל הצורך אותם ובמיוחד נגד "נגעים", תכונות שליליות ומנהגים נלוזים הקונים להם אחיזה בעם ישראל. עליו להוציא אותם מהבוץ בו הם שוקעים, מהמיצר. אך לא די בלהוציא. האות 'ל' משמשת גם כ-'ל' המגמה. עליו להצביע על הכיוון הנכון ולנחותם בדרך, עד שהוא מביא אותם למקום הנכון והראוי. ומה עם האות 'כ'! אות זו משמשת כ-'כ' הדמיון. המלך קרוי גם "אחד העם", לציין את היותו אחד מהציבור "מְקָרֵב אֶחָיד", אך גם את הייחודיות שבו. עליו לשמש דוגמא ומופת לחיקוי לבני עמו, עד שכולם ירצו להיות כמותו. ולא לחינם מצויה האות 'ל' במרכז המילה מלך. זו האות היחידה באלפבית העולה אל מעל השורה, ואמורה לייצג את המֶלֶךְ המורם מעם, שרמתו הרוחנית גבוהה. המֶלֶךְ אמור להיות קרוב לכל אחיו (בקרוב אחיו). לימין האות 'ל', מצויה האות 'מ', שכולה בתוך השורה ומייצגת את "עמך", את האדם שמן השורה, האדם השכיח שאינו חורג מהמסגרת. אך לשמאלה של האות 'ל', מצויה האות 'ך', שרגלה יורדת למטה, אל מתחת לשורה, כמי שמייצגת את המך, העני שמצוי במקום נמוך, או את מי שסרח והידרדר מטה מטה. גם אלה אמורים להיות קרובים לליבו של המלך במידה שווה.

ומדוע בכלל צריך מלך בשר ודם שכמו "חוצץ" בינינו ובין הקב"ה? התורה מצוה אותנו "אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ תִירָא" אך הבעיה היא שהקב"ה הוא "א-ל מְסִתֵּר", ולא כל הזמן אנו חשים וזוכרים את מציאותו בכל מקום. ראייה של נידת משטרתית מרחוק, ואפילו פיקטיבית, תגרום לנו באורח פלא להקטין מהירות ולהקפיד יותר על שמירת כללי הבטיחות וחוקי התנועה, למרות שאנו מצוים מלכתחילה על "וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם". אימתו של מלך בשר ודם ויראת הרוממות שאנו חשים כלפיו, כמו גורמים לנו להתבטל אליו. וכאשר מדובר במלך כשר, המצוי בדרגה רוחנית נשגבה, הרי שהביטול כלפיו הוא בעצם ביטול כלפי הקב"ה, שהמלך הוא שליחו ומייצג אותו עלי אדמות. בכך אנו כמו מקיימים את מצוות יראת שמים, של התבטלות כלפי שמיא. לכן אולי כופל הכתוב ואומר "שׁוֹם תְּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ", כמו לומר לך שבכך שאתה שם עליך מלך בשר ודם, אתה בעצם מקבל גם עול מלכות שמיים, וכמו שם עליך גם את הקב"ה.

דבר חסידות

שאלו את הרבי מהר"ש (רבי שמואל):

כאשר נכנס לרבי יהודי עני, עונה לו הרבי מייד, ואם יהודי עשיר הוא – לוקח זמן עד שהוא (הרבי) עונה לו. מפני מה? ענה ואמר: כשנכנס עשיר, ומתחיל לספר על מצבו, חולף זמן עד שמתגלה כי גם הוא עני...

(ליקוטי דיבורים - אדמו"ר הרי"צ)

שבת שלום ומבורך

10 / 11

אם ברצונך לקבל את הגיליון ישירות, במסרון או במייל, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 0525-699-691